

SVENSK EXEGETISK ÅRSBOK
86

På uppdrag av Svenska Exegetiska Sällskapet
utgiven av Blaženka Scheuer

Lund 2021

Redaktionskommitté:

Utgivare och redaktör: Blaženka Scheuer (blazenka.scheuer@ctr.lu.se)

Redaktionssekreterare: David Davage (david.davage@altutbildning.se)

Recensionsansvarig: Gunnar Samuelsson (gunnar.samuelsson@lir.gu.se)

Tobias Hägerland (tobias.hagerland@lir.gu.se)

Mikael Larsson (mikael.larsson@teol.uu.se)

Rikard Roitto (rikard.roitto@ehs.se)

Miriam Sellén (miriam.sellen@teol.uu.se)

Lena-Sofia Tiemeyer (l.s.tiemeyer@abdn.ac.uk)

Prenumerationspriser:

Sverige: SEK 200 (studenter SEK 100)

Övriga världen: SEK 300

Frakt tillkommer med SEK 100. För medlemmar i SES är frakten kostnadsfri.

SEÅ beställs hos Svenska Exegetiska Sällskapet via hemsidan, eller hos Bokrondellen (www.bokrondellen.se). Anvisningar för medverkande återfinns på hemsidan eller erhålls från redaktionssekreteraren (david.davage@altutbildning.se). Manusstopp är 1 mars.

Tidskriften är indexerad i Libris databas (www.kb.se/libris/), samt ATLA Religion Database®, publicerad av the American Theological Library Association, 300 S. Wacker Dr., Suite 2100, Chicago, IL 60606, e-mail: atla@atla.com, webb: www.atla.com och Religious and Theological Abstracts.

Omslagsbild: Adobe Stock 279358022, standardlicens

Design: David Davage

Tryckt med bidrag från Samfundet Pro Fide et Christianismo
(kyrkoherde Nils Henrikssons stiftelse)

Svenska Exegetiska Sällskapet
c/o CTR Lux Lunds Universitet
Box 192 Att: Blaženka Scheuer
22100 Lund

www.exegetiskasallskapet.se

ISSN 1100-2298

Lund 2021

Tryck: Bulls Graphics, Halmstad

Innehåll

EXEGETISKA DAGAR 2020

Exegetiska föredrag

<i>Nässelqvist, Dan</i> , Aural Clues as Guides to the Interpretation of New Testament Texts	1
<i>Vayntrub, Jacqueline</i> , Hearing the Voice of Biblical Poetry	20
<i>Wikander, Ola</i> , L's and S's in the Land of Israel: 'Ereš Yiśrā'el, Jeremiah 10:11, Isaiah 1:5, and Lateral and Breathy Snake Killing	39

Pedagogiska föredrag

<i>Davage, David, Tobias Hägerland, Blaženka Scheuer och Åke Viberg</i> Att undervisa i exegetik under pandemin: några praktiska reflektioner	73
--	----

ARTIKLAR

<i>Cook, John Granger</i> , Paul, σκύβαλα, and the Boscoreale Cups	83
<i>Eidevall, Göran</i> , Bertil Albrektson in memoriam (1929-2021)	109
<i>Landgren, Martin</i> , Vad spelar det för roll att Paulus är förundrad? Galaterbrevet 1:6 i ett klassiskt epistolärt perspektiv	113
<i>Sanfridson, Martin</i> , Are Circumcision and Foreskin Really Nothing? Re-Reading 1 Corinthians 7:19 and Galatians 5:6; 6:15	130
<i>Wasserman, Tommy</i> , A New Leaf of Constantine Theologites the Reader's Lectionary in Uppsala University Library (Fragm. ms. graec. 1 = Greg.-Aland L1663)	148

RECENSIONER

<i>Bautch, Richard J., Joachim Eck och Burkard M. Zapff. Isaiah and the Twelve: Parallels, Similarities, and Differences</i> (Lena-Sofia Tiemeyer)	167
--	-----

Bezzel, Hannes, <i>Saul: Israels König in Tradition, Redaktion und früherer Rezeption</i> (Lena-Sofia Tiemeyer)	170
Bezzel, Hannes och Reinhard G. Kratz. <i>David in the Desert: Tradition and Redaction in the "History of David's Rise"</i> (Lena-Sofia Tiemeyer)	174
Brosius, Maria, <i>A History of Ancient Persia: The Achaemenid Empire</i> (Dag Oredsson)	178
Charlesworth, James H. (red.), <i>The Unperceived Continuity of Isaiah</i> (Stefan Green)	180
Frevel, Christian, <i>Medien im antiken Palästina</i> (Stig Norin)	184
Koenig, Sara M., <i>Bathseba Survives</i> (Lena-Sofia Tiemeyer)	189
McKnight, Scot och B. J. Oropeza (red.), <i>Perspectives on Paul: Five Views</i> (Mikael Tellbe)	192
Moore, Stephen, <i>Gospel Jesuses and Other Nonhumans: Biblical Criticism Post-Poststructuralism</i> (Joel Kuhlin)	196
Sander, Paul J. <i>Alternate Delimitations in the Hebrew and Greek Psalters: A Theological Analysis</i> (David Davage)	200
Satran, David, <i>In the Image of Origen: Eros, Virtue, and Constraint in the Early Christian Academy</i> (Carl Johan Berglund)	204
Thiede, Barbara, <i>Male Friendship, Homosociality, and Women in the Hebrew Bible: Malignant Fraternities</i> (Lena-Sofia Tiemeyer)	208
Weber, Beat, <i>Werkbuch Psalmen. I: Die Psalmen 1 bis 72; II: Die Psalmen 73 bis 150; III: Theologie und Spiritualität des Psalters und seiner Psalmen</i> (David Davage)	212

Det sista bidraget, av den katolske biskopen Rudolph Voderholzer, framhäver exegetikens roll för kyrkan idag, och hur viktigt det är att tro baseras på historiska skeenden. Denna artikel passar inte riktigt in i samlingen, men har troligtvis inkluderats för att den avslutade konferensen. Boken avslutas av en sammanfattning och utvärdering av Joachim Eck.

Detta är en värdefull volym som har lärt mig mycket. Ibland känns boken litet gammeldags då många forskare diskuterar de historiska profeterna och vidhåller att vi kan urskilja deras *ipsissima verba*, till skillnad från mycket forskning idag som är fokuserad på de profetiska böckerna, deras budskap och gradvisa uppkomst. Det är dock en skam att bara finns en kvinna bland de tretton forskarna. Kvinnliga forskare som arbetar med båda profetböckerna växer naturligtvis inte på träd, men namn som Judith Gärtner och Patricia Tully dyker upp utan problem.

Lena-Sofia Tiemeyer, Örebro teologiska högskola

HANNES BEZZEL

Saul: Israels König in Tradition, Redaktion und früher Rezeption

FAT 97, Tübingen: Mohr Siebeck, 2015, inbunden, xii + 303 sidor, 1028 kr,

ISBN 978-3-16-153684-7

Denna noggrant utformade, välundersökta och välskrivna *Habilitationschrift* från Friedrich-Schiller-universitetet i Jena är ett gediget redaktionskritiskt arbete. Bezzel undersöker hur Saulsgestalten gradvis har förändrats och skrivits om i dess tidiga receptionshistoria. Arbetets tyngdpunkt ligger helt och hållet på den *litterära* utvecklingen av Saulsporträttet – den som vill läsa om den *historiske* Saul hittar ingenting av värde här.

Bezzel konstruerar sin studie i omvänd ordning, såtillvida att han börjar med de senaste texterna och arbetar baklänges. När det gäller bibeltexterna i 1–2 Sam är detta dock lättare sagt än gjort, med tanke på deras troligen mycket komplicerade gradvisa framväxt. Det är brukligt att tala om tre stora texttraditioner: ”Arkberättelsen” (1 Sam 4:1b–7:1; kanske även 2 Sam 6), ”Davids väg till makten” (1 Sam 16–2 Sam 5)

samt "successionsberättelsen" (2 Sam 9–20; 1 Kung 1–2). Dessutom är det vanligt att dela upp materialet om Saul och Samuel i 1 Sam 9–15 i flera gradvist tillkomna textskikt, med en ursprunglig Saulstradition som har förändrats och utökats över tid. Det finns ingen konsensus i dessa frågor och Bezzels monografi kommer inte, trots dess noggrannhet, att bli det slutgiltiga ordet i denna debatt. Istället fungerar Bezzels stude bättre som en bra modell för hur vi kan hantera dessa problem.

I den relativt korta inledningen i kapitel 1 diskuterar Bezzel frågan om "vem Saul var" och argumenterar för en gradvis utveckling som börjar redan i bibeltexten och sedan fortsätter genom tidig judisk receptionshistoria. I denna process omvandlas Saul från att vara en segerrik men endimensionell krigarkonung i det första textlagret i 1 Sam till en mångfacetterad och tragisk hjälte i Josefus skildring. För Bezzel är konceptet "rewritten Bible" ett fenomen som finns redan i Bibeln och som fortsätter i postbibliska texter. Med andra ord är både redaktionen av Saulstexterna i Samuelsböckerna och den omskrivning som återfinns i Krönikerböckerna del av ett större kontinuum där bibelberättelser ständigt omtolkas och förändras.

I kapitel 2 diskuterar Bezzel fyra efterbibliska texter. Bezzel börjar i Syr 44–55 (*Laus Patrum*) och visar att trots att Saul inte omnämns vid namn finns referenser till honom i materialet om Samuel i Syr 46:13–20. Vers 13 talar till exempel om hur profeten Samuel grundade kungadömet och smorde furstar (pl.) över Guds folk. Andra referenser är mer explicita, som den till Herrens smorde i vers 19, och den till kvinnan in Endor (1 Sam 28) i vers 20. Bezzel hävdar att dessa referenser på grund av deras anonymitet visar att Ben Sira inte räknade Saul som en av forntidens fromma män; gudfruktiga män nämns vid namn, medan andra män, som var orättfärdiga men trots allt viktiga, hänvisas till anonymt.

Bezzel fortsätter med materialet i Qumran och mer specifikt med 4Q252, där en kommentar (*peshet*) till material i 1 Mos finns bevarad. Kommentaren till 1 Mos 49:10 (Jakobs välsignelse av Juda) på fragment

5, kolumn 4, nämner Saul vid namn som en av dem som besegrade amalekiterna (jfr 1 Sam 15). Denna tolkning ”rehabiliterar” Saul i viss mån – han är inte längre den som dödas av en amalekit (jfr 1 Sam 31), utan den som fylld med helig vrede utmäter Guds straff över dem.

I Pseudo-Filons *Liber Antiquitatum Biblicarum*, som Bezzel kallar ett ”neodeuteronomistiskt” verk, blir Saul däremot en karikatyr av den deuteronomistiska teologin: Saul syndar mot Gud och måste därför dö. Dessutom är porträttet av Saul genomsyrat av en teologisk åtskillnad mellan tiden innan David och tiden efter David. Folket begick en synd när de bad om att få en kung (1 Sam 8), och straffet var Saul. Enligt denna teologi misslyckades Saul som kung därför att han måste misslyckas. Han är alltså dömd på förhand. Detta porträtt leder dock till att läsare hyser ett visst mått av medlidande med Saul, vilket säkert inte var Pseudo-Filons mening.

Bezzel beskriver slutligen porträttet av Saul i Josefus *Antiquitates Judaicae*. Enligt klassiskt grekiskt mönster personifierar Josefus Saul som den tappre men tragiske härskaren. Saul fungerar även som ett exempel på den mänskliga naturen och hur makt korrumperar.

Bezzel fortsätter i kapitel 3 sin resa bakåt genom receptionshistorien och landar i Krönikerböckerna. På liknande sätt som ovan analyserar Bezzel här hur genealogierna i 1 Krön 8:33–40 samt återberättelsen av 1 Sam 31 i 1 Krön 10 porträtterar Saul som en motbild till Josia. Till skillnad från Josia, som fromt sökte Gud (2 Krön 34:21), blir Saul en modell för en kung som inte gör så (1 Krön 10:13a), utan istället rådfrågar en ande (v. 13b, jfr 1 Sam 28). Sauls död på Gilboaberget blir i denna återberättelse ett straff för Sauls avsaknad av gudsfruktan.

Kapitel 4 börjar där kapitel 3 slutar, nämligen med Sauls död. Bezzel menar att Saulberättelsen har ett antal ”slut”. Det tidigaste slutet återfinns i 1 Sam 14:47–51, där Saul, omgiven av sin närmaste familj, porträtteras som en framgångsrik och segerrik kung. I en senare version avslutas berättelsen om Saul i 1 Sam 31. I denna text beskrivs Saul på ett liknande sätt som i Josefus ovannämnda återberättelse, det vill säga som den tragiske, döende hjältekonungen. I den slutliga texten i 1 Sam

31–2 Sam 1 framställs Saul däremot som symbolen för det första (och misslyckade) försöket till att etablera en monarki, till skillnad från Davids senare succé. Denna förvandling av Saul sker när redaktören sammanför det ursprungligen självständiga materialet om Saul med traditionerna kring David i ”Davids väg mot tronen” och ”successionsberättelsen”.

I kapitel 5 når Bezzel det tidigaste porträttet av Saul. Bezzel identifierar ett grundlager och dess första recension i 1 Sam 9–10. Det tidigaste textskiktet beskriver Saul som en ung man som letar efter sina bortsprungna åsnor och hittar en gudsmän som profeterar att Saul inom kort ska uppfyllas av Guds ande. Detta textskikt fortsätter sedan i 1 Sam 11. I denna ursprungliga text nämns således varken Samuel eller filistéer – fienden är i stället ammoniterna. Denna tidiga text utvidgas successivt och knyts samman med de traditioner om Samuel och filistéerna som finns i de tidigare kapitlen i 1 Sam 2–8. I denna senare bearbetning av kapitel 9–10 identifieras den ursprungligt anonyma gudsmannen med Samuel och Sauls krig mot ammoniterna införlivas med berättelserna om Israels utdragna kamp mot filistéerna. Här finns även senare, mindre deuteronomistiska tillägg. Slutligen, hävdar Bezzel, fungerar 1 Sam 1 med dess dubbla hänvisningar till Samuel och Saul (v. 20) som en gemensam början till denna utvidgade version.

Kapitel 6 är i mångt och mycket en sammanfattning av och påbyggnad till diskussionen i kapitel 4–5. Bezzel argumenterar för ytterligare ett textskikt mellan den slutgiltiga recensionen av Saulsmaterialet (kapitel 4) och de tidigaste källorna (kapitel 5). Detta ”mellanskikt” är lättast att observera i 1 Sam 13–14, där de ursprungligt självständiga traditionerna om Jonatan har blivit sammankopplade med Saulsmaterialet. Denna hopslagning leder till att Jonatan och Saul kontrasteras mot varandra. I mångt och mycket framställs Jonatan som den lyckade kronprinsen (1 Sam 13–14) som ger israeliterna seger över filistéerna, emedan Saul hamnar i sin sons skugga och framställs som en misslyckad kung.

I det avslutande kapitel 7 sammanfattar Bezzel sin förespråkade gradvisa utveckling av Saulstraditionerna. Till skillnad mot upplägget i kapi-

tel 1–6 beskriver Bezzel här processen i kronologisk ordning, från dess ringa början i 1 Sam 9–10, via de olika utökade versionerna i Samuelsböckerna och den förkortade varianten i 1 Krön, till dess tidiga judiska reception i Syr, Qumran, Pseudo-Filon, och Josefus.

Bezzels gedigna bok visar en djup förståelse för bibeltexten och är skriven i kritisk dialog med relevant sekundärlitteratur. Den har regelbundna sammanfattningar och tyskan är lättförståelig, såtillvida att Bezzel sätter punkt med jämna mellanrum och hans meningar har oftast färre än två bisatser. Det finns även ett användbart appendix där de olika redaktionslagrarna i de relevanta bibeltexterna är utmärkta.

Lena-Sofia Tiemeyer, Örebro teologiska högskola

HANNES BEZZEL OCH REINHARD G. KRATZ
*David in the Desert: Tradition and Redaction in
 the "History of David's Rise"*

BZAW 514, Berlin: de Gruyter, 2021, inbunden, viii + 353 sidor, 1322 kr,
 ISBN: 9783110604061

Denna noggrant utformade och redigerade samlingsvolym, det publicerade resultatet av en konferens vid Friedrich-Schiller-Universität Jena 2018, innehåller 15 artiklar som alla diskuterar aspekter av vad som traditionellt brukar kallas "Davids väg mot makten", det vill säga materialet i 1 Sam 16–2 Sam 5. Tio av artiklarna är skrivna på engelska och fem på tyska (där vissa, men inte alla, även har en kort sammanfattning på engelska). Fokus ligger på historiska och texthistoriska frågor, med distinkt tonvikt på de senare. Tillsammans diskuterar artiklarna två relaterade frågeställningar:

1) Texterna om David in 1–2 Samuelsböckerna är utan tvekan baserade på flera olika källor och påvisar multipla textlager och det råder inga som helst tvivel om att den slutliga texten i MT är ett resultat av en rad olika redigeringar. Dock råder det större oenighet än någonsin hur textens gradvisa tillkomst kan rekonstrueras.

2) Den senaste tidens arkeologiska fynd från järnåldern kräver en mer nyanserad diskussion av historiciteten bakom Bibelns bild av kung